

Kräbbleboda kapell

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Åsa Eriksson Green 2019-09-04

Omslagsbild: Kräbbleboda kapell i april 2019.

Kräbbleboda kapell

Glimåkra-Hjärsås pastorat, Östra Göinge kontrakt, Lunds stift, Glimåkra socken, Kräbbleboda 1:49, Östra Göinge kommun, Skåne län och landskap.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Kräbbleboda ligger i den norra delen av Glimåkra socken, på gränsen till Osby och Loshult socknar. Bygden är glest befolkad och domineras av skog vilken bryts upp av småskaliga odlings- och betesmarker i anslutning till gårdsbebyggelser.

Den första omnämningen av Kräbbleboda är enligt skånskt ortnamnsregister från 1597 då det skrevs *Krefflebon*. Närområdet är inte särskilt rikt på registrerade fornlämningar. De som finns är framförallt gårdstomter, tjärdalar, kvarnar och gränsmärken från nyare tid. Under 1800-talet dominerade ett fåtal gårdar trakten. Ett stenbrott ligger strax norr om bygatan. Här bröts svart och ljus granit långt in på 1900-talet. Spåren av stenbrytningen är tydliga längs med bygatan där stora upplag med kasserad sten ligger utmed vägen. 1909 kom järnvägen till byn och Kräbbleboda fick en egen station på sträckan mellan Kristianstad och Älmhult. Detta var en av de sista stationerna att tas i bruk på sträckan och under 1960-talet lades tågtrafiken ner. Den nuvarande bebyggelsen i byn

ligger koncentrerad utmed bygatan. Omgiven av en grön skogssidå vänder även det lilla kapellet sin entré mot bygatan. Tomten var tidigare obebyggd skogsmark och skänktes för bygget av kapellet 1941.

Kräbbleboda ingår i Glimåkra socken och det var till Glimåkra kyrka invånarna fick bege sig för att bevista gudstjänsten på söndagar. De geografiska avstånden var således stora och i början av 1900-talet var det inte ovanligt att frikyrko- eller missionsrörelsen etablerade sig i de små byarna och kom att konkurrera med statskyrkan. Kräbbleboda är ett gott exempel på detta; sammanvuxen med Kräbbleboda är byn Hackeboda där det 1932 uppfördes ett kapell av pingströrelsen. En kilometer öster om byn finns Övraryds missionshus som varit i bruk sedan 1920-talet.

Som ett svar på frikyrkornas expansion startades under 1900-talets första del insamlingar på många platser i landet för att bygga kyrkolokaler där den dåvarande statskyrkan inte hade någon lokal. I protokolls-boken för *Kräbblebodaortens kapellstiftelse* kan det lokala engagemanget för kapellet följas från 1938. I Kräbbleboda har idén om ett kapell tillskrivits kyrkoherden i Glimåkra. Av arkivhandlingarna framgår att en syförening som arbetade för syftet redan fanns på orten när kapellstiftelsen grundades i december 1938. Syföreningar i både Sibbhult och Kräbbleboda var engagerade, den första så tidigt som på 1910-talet. Under flera av stiftelsens första år var det syföreningen som samlade in mest pengar till kapellbygget. Av handlingarna framgår att kapellstiftelsen önskade uppföra en lokal som kunde hålla både gudstjänster och andra kyrkliga verksamheter. Byggnaden kom att uppföras i linje med detta och rymde både kyrksal och konfirmationssal samt typiska skjutdörrar som kan avskilja koret från kyrksalen.

Eftersom byn ligger där Glimåkra, Loshult och Osby socknar möts så bidrog alla tre församlingarna med medel och senare turades de om att hålla gudstjänst i kapellet. 1942 invigdes kapellet under medverkan av biskopen Edvard Rohde. De första åren var både vaktmästare och organist ideellt engagerade men från 1944 respektive 1946 kom uppdragen att arvoderas. Vaktmästarna var långt fram i tiden kvinnor.

Utblick över kyrkorummet mot koret. Rummet är mycket välbevarat både vad beträffar möblering och färgsättning.

Kapellet

Kyrkan ritades 1941 av byggmästare N C Lundberg från Lönsboda. Ritningarna ändrades av kapellstiftelsen såtillvida att källarvåningen utgick men att trapphuset utvidgades till att omfatta kök. Konservator C.O. Svensson, bördig från Boalt, ritade altaret, talarstolen och altarkorset samt tog kostnadsfritt fram en färgsättning för kapellet. Målar-mästare Ture Bengtsson i Sibbhult genomförde arbetet. Lokala entreprenörer från Görbjörnarp och Böglarehult uppförde byggnaden och bröderna Henry och Gunnar Carlsson från Glimåkra ska ha tillverkat inventarierna.

Kyrksalen värmes ursprungligen upp med en begagnad järnkamin från Östaröds skola. Redan 1946 målades väggar och tak om, sannolikt på grund av att kaminrören var otäta. 1954 skaffades oljekaminer till byggnaden och sedan 1975 kommer uppvärmningen från direktverkande el. I samband med att elvärme installerades ska även isoleringen ha åtgärdats, men det är okänt hur eller i vilken omfattning detta skedde.

1954 Arkitektarvode för altarskrank och antikglas i korfönstren. Altarskranket tillverkades men antikglasen verkar ha utgått.

Exteriör

Kapellets byggnadskropp är rektangulär med en liten utbyggnad för koret i öster. Det vilar på en sockel av väl tilltagna, huggna granitblock. Fasaderna är klädda med locklistpanel målad med röd slamfärg och sadeltaket är belagt med sinuskorrugerade eternitplattor. Takfoten är inbyggd och möjligtvis tjärad. Takfotslådorna markeras även runt knuten på byggnadens gavel. Knutarna är vitmålade. Huvudentrén är belägen på

byggnadens norra sida, i riktning mot byvägen. Entrépartiet har en klassicistisk utformning med en kraftig granittrappa som leder upp till ett vilplan. Mitt i trappan sitter en handledare av järn. Väggen kring entrén är klädd med ett vitmålat skivmaterial. På var sida av vilplanet håller åttkantiga granitkolonner upp ett tak som i sin tur kröns av ett kopparklätt kors. Ytterporten är här dubbla dörrblad och är klädd med oljad och lackad träpanel i rektangelmönster. På byggnadens södra sida finns en köksingång som nås via en granittrappa. Det övre vilplanet är gjort av trä. En vitlackerad ytterdörr med glasad överdel leder in i byggnaden.

Kyrksalen markeras i fasaden av tre stora fönster på norra respektive södra sidan av byggnaden. Fönstren har två lufter och är småspröjsade. De omges av vitmålade, smala fönsterfoder med enkelt profilerad droplist av trä längs överkanten och ett fönsterbleck av plåt. På var sida av koret finns spröjsade enlufts-fönster. Vid köksingången bidrar ett spröjsat tvålufts-fönster av mindre storlek med dagsljus. Under kökstrappan, i stensockeln, leder en trälucka in i byggnadens krypgrund.

På västra gavelfasaden finns ett stort fönsterparti med fyra lufter som markerar platsen för en samlingssal/entréhall. I vindsvåningen sitter ett runt fönster. Samtliga är spröjsade.

Interiör

Ett mycket litet vindfång möter besökaren innanför kyrkporten. Här finns hatthyllor med klädkrokar och wc samt överljus i var gavelvägg. Genom ännu ett par dubbeldörrar, klädda med masonit, kommer man in i entréhallen som idag är inredd som ett samlingsutrymme med bord och stolar. Rakt fram finns ett litet kök med platsbyggd inredning, vedspis, elektrisk spis samt diskbänk. Väggar och tak är klädda med skivmaterial, och skarvarna täcks av tunna trälistor. Väggarna är vitmålade medan tak och golv har en brungrön kulör. I entréhallen finns två takplafonder av metall och frostat glas som kan vara samtida med kapellet. Åt öster leder en dubbel viddörr in i kyrksalen. Golvet är lagt med smala furubrädor och korpartiet är upphöjt ett steg. I koret är golvet målat i en grågrön kulör. Väggarna är klädda med ett skivmaterial och fogarna täckta med smala trälistor. De är målade i en varm aprikos kulör och taken är vita, undantaget koret där taket är turkost. I kyrksalen är taken klädda med glasfiberväv och indelade i fack av brädor som betsats i en rödbrun kulör. Samma rödbruna kulör återkommer på listverk och fönstersnickerier. Koret, som belyses av dagsljus från norr och söder, kan avskärmas med hjälp av skjutdörrar.

Predikstolen är enkelt och påminner mer om en ambo än en traditionell predikstol. Koret går att avskälja från kyrkorummets i övrigt med en utdragbar vägg. Detta är ett vanligt tillägg i 1900-talets kyrkorum som ofta byggdes med tanke på att kunna användas som samlingsal för andra syften.

I kortaket, finns en målning av det *allseende ögat* i gula kulörer. Söder om koret finns en psalmtavla och en dopfunt. Norr om koret står talarstolen och ett stort kors av trä är placerat på väggen. På ömse sidor sitter väggfasta, elektrifierade lampetter. Övrig belysning utgörs av en elektrifierad ljuskrona samt en lysrörsarmatur. Salen är traditionellt möblerad med flyttbara bänkar ordnade i två kvarter, ett på vardera sida om mittgången. Längst ner i kyrksalens södra hörn finns en orgel. Här finns också murstocken där tidigare en järnkamin varit belägen.

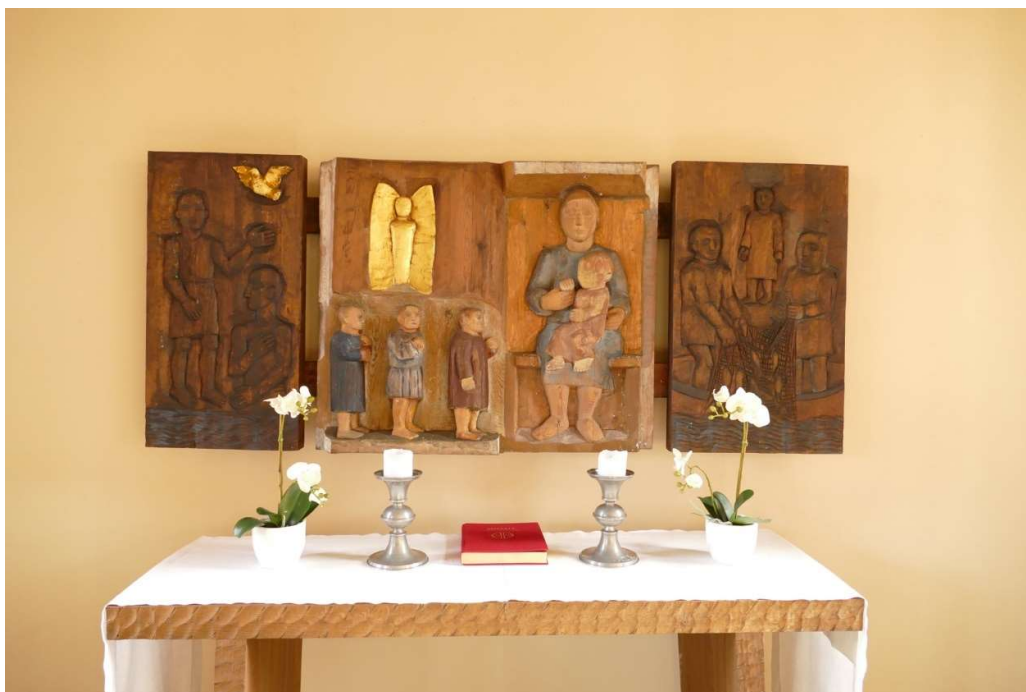
Inredning och inventarier

Altare

Altarbordet är enkelt konstruerat av två stående träskivor vilka täcks av en tredje skiva. I framkanten är bordet dekorativt och grovt snidat vilket ger det en hantverksmässig prägel. Det är möjligt att bordet är samtida med altartavlan.

Altartavla

En insamling till kapellets altartavla startades 1945 och altartavlan kom sedermera att köpas in av kyrkoherden. Altartavlan av trä består av fyra delar med vardera ett bibliskt motiv. Tavlorna är skulpterade och målade av konstnären Gösta Sillén 1960.

Altaret är fristående av den typ som är vanlig i de kyrkobyggnader som uppfördes under 1900-talets senare del. Altartavlan är skapad av Gösta Sillén 1960.

Altarring

Altarringen från 1954 är sannolikt en träkonstruktion klädd med skivmaterial. Mot kyrkorummet är mittdelen marmorerad i ljus beige kulörer. Den marmorerade ytan är indelad i fack med ett listverk av trä. Knäfallet är klätt med ett ljus rosafärgat tyg. Överliggaren är av solitt trä. Baksidan är klädd med en vitmålad masonitskiva.

Predikstol

Predikstolen i trä är golvfast och utformad likt en ambo. Talarplatsen är upphöjd ett steg från korgolvet. Plattformen är målad i samma gröna kulör som korgolvet. Fronten har en fyllning som är marmorerad i varmt rosa-röd kulör, omgiven av ett ramverk av trä, täckmålat i samma kulör. Fyllningen pryds av en uppslagen bibel med tecknen för alfa och omega. På överliggaren, som är målad i en gröngrå kulör, finns ett bokstöd. På baksidan av talarstolen finns hyllor för förvaring.

Dopfont

Dopfunten är av trä med ett urtag för dopfatet på oversidan. Till formen är funten rektangulär med markerade hörnpartier. Ena sidan av funten pryds av en vit duva och de markerade hörnpartierna av olika sorters kors.

Bänkinredning

Bänkarna är av trä med genombrutna ryggar och marmoreringsmålade gavlar. De är delbara i halvor vilket möjliggör variation i möbleringen. Sittbrädor och ryggstöd är betsade i en brungrön kulör. Gavlarna har ramverk i grönt med marmorerade fyllningar i rosa och röda kulörer. Under bänkarna sitter krokar av metall, med okänt syfte.

Orgel

En elektrisk orgel från Traste i Ryd finns sedan 1985 i kyrksalens bakre södra hörn.

Klockor

Kyrkklockan är tillverkad av Olssons klockgjuteri i Ystad och är belägen i en fristående klockstapel på kyrktomten. Stapeln restes 1964 av lokala entreprenörer och utgörs av en timmerkonstruktion med ett enkelt sadeltak täckt med skifferformade plattor av okänt material, möjligtvis eternit. Gavlarna är klädda med träspån. Ringningen är manuell. På klockstapelns tak sitter en kyrktupp.

Övrigt

Kyrkotomt

Skogstomten som kapellet byggdes på planerades 1945 med hjälp av länsträdgårdsmästare Gustav Rudolf Persson. En lokal entreprenör från byn utförde anläggningsarbeten med start 1946; en mur av kilad sten längs väggen, stensatt gångbana, staket av stenstolpar med ribbor längs östra tomtgränsen och längs södra gränsen ett taggträdsstaket. En del förenklingar av planteringarna genomförs under 1950-talet. 1959 tillkom lyktor på grindstolparna.

Kyrkotomten avgränsas längs vägen i norr och åt väster av en stenmur av huggen granit. Murarna kompenserar höjdskillnaderna mot kringliggande mark. Åt övriga väderstreck gränsar kyrkotomten mot skogsmark. Här markeras tomtgränsen av ett Gunnebostängsel mellan granitstolpar. Mellan smidesgrinden mot gatan och huvudentrén, samt runt kyrkan, är gångarna stenlagda. I övrigt är här gräsmatta med enstaka planteringar. Längs med kyrkans norra vägg är ett rododendronbuskage.

Byggnader på kyrkogården

På södra sidan av kapellet finns en uthusbyggnad från 1941 som rymmer förråd/vedbod och torrdass. Byggnaden är en enkel träkonstruktion klädd med locklistpanel och målad med röd slamfärg.

Kapellets baksida vetter åt söder. Här finns en köksingång och en ekonomibygnad som rymmer utedass och vedbod.

Karaktärisering

Kräbbleboda kapell möjliggjordes, i likhet med många av 1900-talets kapellbyggen, av ideella krafter, insamlingar och donationer. Kapellet speglar utvecklingen inom Svenska kyrkan där alltfler kyrkobyggnader uppfördes på orter, eller i stadsdelar, där man tidigare inte haft en egen gudstjänstlokal.

Kapellet bär till form och rumslig organisation en del likheter med frikyrkor och bönehus. Till det yttre har kapellet anpassats väl till sitt läge i den glesa skogsbygden; fasaderna är klädda i träpanel som målats faluröda med slamfärg. Den dominerande stenindustrin har satt sina spår i anläggningen genom användning av granit i byggnadens sockel och i muren kring kyrkotomten. Inom kyrkotomten finns därtill gångar lagda med svart granit.

Kapellets interiör är anspråkslös men väl genomtänkt. Kyrksalens inredning är, med undantag för altartavlan, tillkommen samtidigt som kapellet och förefaller vara mycket välbevarad. Inredningen är tidstypisk i både form och färgsättning. Predikstolens, eller ambons, utformning vittnar om att kapellet kommit till i en brytningstid inom kyrkan där den traditionella predikstolen successivt avskaffades för att istället ersättas av en helt flyttbar ambo. I Kräbbleboda finns det traditionella mönstret med en fast predikstol kvar, men den är öppen och placerad nästan i nivå med korgolvet. Kapellets och inredningens färgsättning i jordnära toner knyter samman rummet. Färgsättningen och

takmålningen i koret vittnar om de konstnärliga ambitioner som präglat kapellets utsmyckning.

En viktig funktion i rummet är att koret med hjälp av skjutdörrar kan avskärmas och lokalen då kan användas för andra aktiviteter än kyrkliga. Detta är en mycket vanlig egenskap hos 1900-talets kyrkobyggnader och kapell där *flexibilitet* var ett värdeord.

Att tänka på

- Kapellet vittnar om hur frivilliga och ideellt engagerade, ofta inom syföreningarna, drev på byggandet av kyrkolokaler på mindre orter.
- Kapellet berättar om hur Svenska kyrkans verksamhet och liturgi utvecklades under 1900-talet i relation till religionsfrihet och samhällets sekularisering.
- En viktig del av kyrkans karaktär är de enkla material som den är byggd och målad med. Det är viktigt att bevara och underhålla med samma metoder och material.
- Kyrksalens inredning och färgsättning är mycket välbevarad.
- Ekonomitrymmen som kök, vindsrum och uthus vittnar om levnadsförhållanden då kapellet byggdes.
- Kyrkotomtens utformning är enkel med klockstapeln som ett tidstypiskt tillägg.

Skydd

Kräbbleboda kapell skyddas enligt kulturmiljölagen 4 kap 2 §:

Kyrkobyggnader och kyrkotomter skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas.

Kyrkobyggnader enligt denna lag är byggnader som före den 1 januari 2000 har invigts för Svenska kyrkans gudstjänst och den 1 januari 2000 ägdes eller förvaltades av Svenska kyrkan eller någon av dess organisatoriska delar.

Kyrkotomt är ett område kring en kyrkobyggnad som hör samman med byggnadens funktion och miljö och som inte är begravningsplats. Lag (1999:304).

Kräbbleboda kapell är uppfört efter utgången av år 1939 och omfattas därför inte av tillståndsplikt enligt kulturmiljölagen 4 kap 3§.

Källor

Protokollsbok för Kräbblebodaortens kapellstiftelse, 1938-1995. Excerperat av Ingela Frid.

Dahlberg, Markus (red). 2015. *Skåne, Landskapets kyrkor*. Riksantikvarieämbetet.

Hanner-Nordstrand, Charlotta m.fl. 2015. *Kyrkans föremål - beskrivande lexikon*. Göteborgs universitet och Skara stiftshistoriska sällskap.

Wahlöö, Claes. 2014. *Skånes kyrkor 1050-1949, Guide till 493 monument och minnesplatser*. Kävlinge: Domus Propria.

Olsson, Gösta. 2002. *Kräbbleboda kapell 60 år – tre församlingars mötesplats*.

Dahlberg, Markus och Franzén, Kristina (red). 2008. *Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

Eriksson Green, Åsa och Sträng, Maria. 2016. *Det moderna kyrkobyggandet i Lunds stift*. Regionmuseet i Skåne/Landsantikvarien i Lund. Rapport 2016:44.

Internet

Riksantikvarieämbetets söktjänst Fornsök. Webplats:
<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Riksantikvarieämbetets söktjänst bebyggelseregistret:
<http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/byggnad/visaLagskydd.raa;jsessionid=B4D2AF40A2F9CDCC4482E91EBE707489?byggnadId=21400000440175&page=lagskydd>

Lantmäteriets söktjänst Historiska kartor. Webplats: <https://historiskakartor.lantmateriet.se/historiskakartor/search.html>

Institutet för språk och folkminnen, ortnamnsdatabasen: <http://arkiv.sprakochfolkminnen.se/marshal-oais/nav/isof/namn/ortnamn/ortnamn-sok?query-column-0=Kr%C3%A4bbleboda&query-column-4=Kristianstads&query-column-3=%C3%96stra+G%C3%B6inge&query-column-2=Glim%C3%A5kra&moais-form-autosubmit=true> (2019-04-04)

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2019-04-03 Fältinventering: Åsa Eriksson Green

Rapportsammanställning och foto: Åsa Eriksson Green

Granskning: Linn Ljunggren och Kerstin Börjesson

Färdigställd: 2019-09-04, reviderad 2020-10-01